

**ანა ღოღობერიძე-მუსხელიშვილი – ახალციხის
ქალთა სკოლის დამფუძნებელი**

მოკლე შინაარსი

ქართველი ქალის როლი ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და ეროვნული კულტურის დაცვა-აღორძინების საქმეში ყოველთვის აქტიური იყო. XIX საუკუნეში განვითარებულმა მოვლენებმა ქალის დანიშნულების სრული გააზრება და ქალთა ფართო განათლების აუცილებლობის საკითხი წამოჭრა.

XIX საუკუნეში სამცხე-ჯავახეთში ქალთა განათლების დაწინაურების საქმეში ადგილობრივ მესხ ქალებთან ერთად დიდი წვლილი შეიტანეს საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ჩამობრძანებულმა ქალბატონებმა. ასეთ ქალბატონთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ანა ღოღობერიძე-მუსხელიშვილის მოღვაწეობა. მან 1870 წელს ახალციხეში ჯერ საქველმოქმედო საზოგადოება ჩამოაყალიბა, შემდეგ კი რაბათის ქალთა სასწავლებელი, სადაც სხვადასხვა ეროვნებისა და აღმსარებლობის გოგონები უფასოდ იღებდნენ დაწყებით განათლებას და სწავლობდნენ ხელსაქმეს. ქალთა სკოლაში აღზრდილი გოგონები, თავიანთი ნაშუქვერებით, აქტიურად მონაწილეობდნენ სხვადასხვა დონის გამოფენებში, რითაც ქართული კულტურის პროპაგანდას ეწეოდნენ.

ანა ღოღობერიძე-მუსხელიშვილმა, თავისი საქმიანობით, ქალაქ ახალციხეში ხელი შეუწყო ქართული თეატრის აღორძინებასაც, და, საერთოდ, ადგილობრივი მოსახლეობის კულტურულ დაწინაურებას, მათი ეროვნული ცნობიერების გაძლიერებას.

Nato Kruashvili

**ANNA GOGOBERIDZE-THE FOUNDER OF AKHALTSIKHE
WOMEN SCHOOL**

Abstract

Women played a big role in the social life of the society and in the promotion of the national culture.

XX century events made the background for the complete understanding of the women's role and the necessity of their education became vital. Women from every part of Georgia together with Meskhethian women played a significant role in the promotion of women's education in Samtskhe-Javakheti region in the XIX century. Among them was Anna-Gogoberidze-Muskhelishvili.

In 1870 she established charity society in Akhaltsikhe, after that she founded Rabati women school where girls of different nationality and denomination got free primary education and they were taught needlework. Women of this school took part in various levels of exhibitions and propagandized the Georgian culture. Anna Gogoberidze-Muskhelishvili was actively involved in the revival of the Georgian theatre. The aim of her activities generally was to strengthen the national consciousness and promote the local culture development.

საკვანძო სიტყვები: ქალთა სკოლა, ქალთა განათლება, საქველმოქმედო საზოგადოება, ქართველი ინტელიგენცია.

Key words: women college, women education, charity society, Georgian intelligence.

შესავალი. 2015 წელს შესრულდა ცნობილი ქართველი მოღვაწის ანა ლოღობერიძე-მუსხელიშვილის გარდაცვალებიდან 125 წლისთავი. მისი დამსახურება ქართველი ერის წინაშე განუზომელია. მან თავისი საგანმანათლებლო მოღვაწეობით დიდი წვლილი შეიტანა და განსაკუთრებით ნათელი კვალი დააჩნია სამცხე-ჯავახეთში ქალთა განათლებას, რაც იმ დროს ძალზედ აუცილებელი და საჭირო იყო. იგი იმ ადამიანთა რიცხვს ეკუთვნის, რომლებიც წლების განმავლობაში ამ კუთხეში ცხოვრებდნენ და იღვწოდნენ მოსახლეობის კეთილდღეობისათვის. აქედან გამომდინარე, ჩვენი მიზანია ფართო საზოგადოებას გავაცნოთ მისი მოღვაწეობა და დავანახოთ ის დიდი ღვაწლი, რომელიც მიუძღვის სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობის წინაშე.

ანა მუსხელიშვილ-ლოღობერიძის მოღვაწეობა დიდ ინტერესს იწვევდა მის თანამედროვეთა შორის, რაზეც მეტყველებს იმ პერიოდის მრავალი საგაზეთო სტატია. ამასთანავე, დღემდე არ შენელებულა ამ საკითხისადმი ყურადღება. რაც იმაში გამოიხატება, რომ რამდენიმე ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო. მათ შორის ანტონ ნებიერიძის „ანა ლოღობერიძე-მუსხელიშვილი“, ნაზი სუდაძის „სოციალური ვითარება და საგანმანათლებლო საკითხები XIX საუკუნის სამცხე-ჯავახეთში“, ასევე ფართოდ არის განხილული ნატო ყრუაშვილის სადისერტაციო ნაშრომში „ივანე გვარამაძის როლი მესხურ განმანათლებლობაში“. უნდა აღინიშნოს, რომ ვერცერთი მეცნიერი, რომელიც იკვლევს სამცხე-ჯავახეთში კულტურისა და განათლების სფეროს XIX-XX საუკუნეების

მიჯნაზე, გვერდს ვერ აუვლის ანა დოღობერიძის მოღვაწეობას, მის დაარსებულ ქალთა სკოლასა და ამ სკოლის აღზრდილთა საქმიანობას.

მეთოდი. ქართველი ქალის როლი ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და ეროვნული კულტურის დაცვა-აღორძინების საქმეში ყოველთვის აქტიური იყო. XIX საუკუნეში განვითარებულმა მოვლენებმა ქალის დანიშნულების სრული გააზრება და აქედან გამომდინარე ქალთა ფართო განათლების აუცილებლობის საკითხი წამოჭრა. პროფესორი ვლადიმერ გაგუა სამართლიანად შენიშნავდა, რომ ქალის დანიშნულებისა და მაღალი მოწოდების დასაბუთებაში XIX საუკუნის დასარულს ქართული პედაგოგიური აზრი არა თუ ჩამორჩებოდა პროგრესულ ევროპულ აზრს ამ საკითხზე, არამედ წინ უსწრებდა კიდევ“ (გაგუა, 1974: 306).

მსჯელობა. სამცხე-ჯავახეთში ქალთა საზოგადოებრივ მოღვაწეობას საგანმანათლებლო მიმართულება ჰქონდა იმ პერიოდში შექმნილი შინაპოლიტიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე. XIX საუკუნის 20-იან წლებში ეს კუთხე განთავისუფლდა თურქთა ბატონობისაგან და შეუერთდა საქართველოს. იგი იმავდროულად აღმოჩნდა მეორე დამპყრობლის – რუსეთის ხელში, რომელმაც იმთავითვე დაიწყო რუსიფიკატორული პოლიტიკის განხორციელება. როდესაც რეალური საფრთხე შეექმნა ყოველივე ეროვნულს–ქართულს: ენას, წესს, ჩვეულებას, ტრადიციას, ეპოქის უპირველეს მოთხოვნად იქცა მოსახლეობაში განათლების შეტანა და მისი კულტურული დაწინაურება. რამდენადაც ტრადიციულად ქართულ ოჯახში ქალი იყო მიჩნეული ძირითად აღმზრდელად და ეროვნული ტრადიციების დამცველად, აუცილებელი გახდა განსაკუთრებით ქალთა განათლება. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თურქთა მრავალწლიანმა ბატონობამ მძიმე ვითარება შექმნა საერთოდ განათლების სფეროში. აღნიშნულ პერიოდში სამცხე-ჯავახეთში ქალთა განათლების ერთ-ერთ ფორმად იქცა ე.წ. საშინაო-საოჯახო სკოლები. ასეთი სკოლები გოგონებისათვის მხოლოდ წერა-კითხვის სწავლებით არ შემოიფარგლებოდა. მათ აგრეთვე ასწავლიდნენ: ანგარიშს, ლოცვებს, ეტიკეტს– ე.ი. საზოგადოებაში ქცევის წესებს და რაც მთავარია ქალის ხელსაქმეს: ჭრას, კერვას, ქარგვას, ქსოვას და ა.შ. საერთოდ, საშინაო სკოლების მიზანი გლეხთა და ხელოსანთა ოჯახებიდან გამოსული გოგონებისათვის ელე-

მენტარული განათლების მიცემა იყო. XIX საუკუნის I ნახევრის მდგომარეობით სამცხე-ჯავახეთში რამდენიმე ასეთი სკოლა ფუნქციონირებდა, რომელთაც იმ დროის შესაფერისად განათლებული ქალბატონები უძღვებოდნენ. კერძოდ, ასეთი საოჯახო სკოლები არსებობდა: სოფელ ხიზაბავრაში (ასპინძის რაიონი), რომელსაც უძღვებოდა თერეზინა ხუციშვილი; ვალეში – სკოლის დამაარსებელი იყო *მარიამ გახპარის ასული ბაღდოშვილი*; სოფელ უღეში საგანმანათლებლო საქმიანობას ეწეოდნენ ქალბატონები: *ანა თომას ასული ბაღა-ხაშვილი და პელაგია პეტრეს ასული სარაშვილი* (გვარამაძე, 1891: №209).

XIX საუკუნეში სამცხე-ჯავახეთში ქალთა განათლების დაწინაურების საქმეში ადგილობრივ მესხ ქალებთან ერთად დიდი წვლილი შეიტანეს საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ჩამობრძანებულმა ქალბატონებმა. ისინი იყვნენ ძირითადად იმ სახელმწიფო მოხელეთა მეუღლეები, რომლებიც ამ კუთხეში მსახურობდნენ. ასეთ ქალბატონთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ანა ლოღობერიძე-მუსხელიშვილის მოღვაწეობა.

კვლევის მეთოდებად გამოვიყენეთ: წყაროებისა და სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი, პრესის მასალების შედარებითი ანალიზი.

ანა მუსხელიშვილ-ლოღობერიძის მოღვაწეობა დიდ ინტერესს იწვევდა მის თანამედროვეთა შორის, რაზეც მეტყველებს იმ პერიოდის მრავალი საგაზეთო სტატია. დღემდე არ შენელებულა ამ საკითხისადმი ყურადღება. რაც იმაში გამოიხატება, რომ რამდენიმე ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო. მათ შორის ანტონ ნებიერიძის „ანა ლოღობერიძე-მუსხელიშვილი“, ნაზი სუდაძის „სოციალური ვითარება და საგანმანათლებლო საკითხები XIX საუკუნის სამცხე-ჯავახეთში“, ასევე ფართოდ არის განხილული ნატო ყრუაშვილის საღისერტაციო ნაშრომში „ივანე გვარამაძის როლი მესხურ განმანათლებლობაში“. უნდა აღინიშნოს, რომ ვერცერთი მეცნიერი გვერდს ვერ აუვლის ანა ლოღობერიძის მოღვაწეობას, მის დაარსებულ ქალთა სკოლას, ამ სკოლის აღზრდილთა საქმიანობას, რომელიც იკვლევს სამცხე-ჯავახეთში კულტურისა და განათლების სფეროს XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე.

ანა ლოღობერიძე დაიბადა 1842 წელს ქალაქ ქუთაისში. იყო ცნობილი საზოგადო მოღვაწის ნიკოლოზ ლოღობერიძის

და. მას მიღებული ჰქონდა იმ დროისათვის შესაფერისი განათლება. კერძოდ, განათლება მიიღო „წმინდა ნინოს სახელობის ქალთა სასწავლებელში“. ქალაქ ახალციხეში მისი მოღვაწეობა განაპირობა იმან, რომ მისი მეუღლე მ. მუსხელიაშვილი იყო ახალციხის მაზრის სამხედრო უწყების მოხელე-გენერალი.

ქ. ახალციხეში საცხოვრებლად გადმოსულმა ანამ, სრულიად ახალგაზრდამ, 1870 წელს დააფუძნა „საქველმოქმედო საზოგადოება“. აღნიშნული საზოგადოების მიზანი იყო ახალციხეში ქართველი ქალებისათვის უფასო სასწავლებლის დაფუძნება, მათთვის ხელსაქმის სწავლება და ქართული სულისკვეთებით აღზრდა. საქველმოქმედო საზოგადოების წევრები იყვნენ ადგილობრივნი: სამხედრო და სამოქალაქო უწყებათა მოხელენი. ამასთან დაკავშირებით იაკობ გოგებაშვილი მოგვიანებით წერდა: „ანა ღოღობერიძე-მუსხელიაშვილისა მაშინ საუკეთესო მანდილოსნად იყო მიჩნეული მთელ შეგნებულ საქართველოში თავისი იშვიათი ჭკუით, მომხიბლავი გულკეთილობით, დარბაისლური ხასიათით და მხურვალე მონაწილეობით ყველა საზოგადო საქმეში. მან, სხვათა შორის, დააფუძნა საქველმოქმედო საზოგადოება ახალციხეში და დაარსა საქალბო სკოლა“. აღნიშნული საზოგადოების მიზანი იყო ახალციხეში ქართველი ქალებისათვის უფასო სასწავლებლის დაფუძნება, მათთვის ხელსაქმის სწავლება და ქართული სულისკვეთებით აღზრდა. საქველმოქმედო საზოგადოების წევრები იყვნენ ადგილობრივნი – სამხედრო და სამოქალაქო უწყებათა მოხელენი.

ანა ღოღობერიძემ ქალთა უფასო სკოლა დააფუძნა 1870 წლის 4 აპრილს, ხოლო მეცადინეობა 1 მაისს-თამარ მეფის სახელობის დღეს დაიწყო. რაბათის ქალთა სკოლის „წმინდა პედაგოგიურ გეგმაზე აშენებული და ჩინებულად წარმოებული“ საქმიანობის შესახებ ქართველ საზოგადოებას ამცნო კურნალმა „განათლებაჲ“. სასწავლებელი ღარიბთა შვილებისათვის ხელმისაწვდომი რომ ყოფილიყო, სწავლა უფასო იყო, ხოლო სკოლის ხარჯები ანა მუსხელიაშვილმა იკისრა. რასაც ემატებოდა საქველმოქმედო საზოგადოების წევრთა შესატანები, შემოწირულობანი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ერთდროული დახმარება, სადამო წარმოდგენებიდან შემოსული თანხა, მოსწავლეთა

ნაკეთობების რეალიზაციით შემოსული თანხა. ყოველივე ამის ორგანიზატორი ანა ლოლობერიძე-მუსხელიშვილი იყო.

კონსტანტინე გვარამაძის ცნობით, აღნიშნული სასწავლებელი მოთავსდა რაბათში ნაჭირავებ სახლში. თავდაპირველად თვითონ ასწავლიდა გოგონებს, ხოლო შემდეგ თბილისიდან და ქუთაისიდან მიიწვია ორი მასწავლებელი, როგორც რუსულ-ქართული ენების, ისე ქსოვისა და ქარგვის შესასწავლად (გვარამაძე, 1911: №4011). ასევე ერთ-ერთ აუცილებელ საგნად ითვლებოდა საღვთო სჯული, რომელსაც ასწავლიდა სპეციალურად მიწვეული მღვდელი. აღნიშნული სასწავლებელი საშუალოდ წელიწადში 60-მდე მოსწავლეს ამზადებდა. სასწავლებელს ყოველწლიურ ნივთიერ დახმარებას უწევდა ქალაქის გამგეობა – 3000 მანეთით. ივანე გვარამაძის ცნობით, სასწავლებელს ეხმარებოდა მაზრის უფროსი ნიკო ალექსი-მესხიევი. იგი ძირითადად შემოწირულობის ხარჯზე არსებობდა. მოსწავლეთა დიდი ნაწილი ახალციხის მოქალაქეთა უღარიბეს ფენას მიეკუთვნებოდა. ხოლო თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე პროფესიულ სასწავლებელს წარმოადგენდა, რამდენადაც განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა ხელსაქმის შესწავლას.

უნდა აღინიშნოს, რომ სასწავლებელმა იმთავითვე დიდი დაინტერესება გამოიწვია როგორც ქართველი საზოგადოებისა, ისე ხელისუფლებისაც. 1872 წელს გაზეთ „დროებაში“ დაბეჭდილი ანა მუსხელიშვილის კორესპოდენციით ვგებულობთ, რომ რაბათის ქალთა სკოლა 31 მარიამობის თვეს მონახულა „მისმა უმადლესობამ ნამესტნიკმა, დიდმა მთავარმა“. ანა მუსხელიშვილს მისთვის უჩვენებია სასწავლებელი და სახელსაქმო ოთახები, უპასუხნია მეფისნაცვლის კითხვებზე: როდის დაფუძნდა სასწავლებელი, ვინ იყვნენ მასწავლებლები, რამდენი და რა ასაკის იყვნენ შეგირდებ და ა.შ. ბოლოს კი მადლობა მოუხსენებია მისთვის და სინანულიც გამოუთქვამს იმის გამო, რომ ყმაწვილები ვერ ნახა (ლოლობერიძე, 1872: №36).

ახალციხის ქალთა უფასო სკოლის დაფუძნებას იმთავითვე დიდი მოწონებით შეხვდა ქართველი ინტელიგენცია. იაკობ გოგებეშვილი აღნიშნული სკოლის დაფუძნებას „ცისკრის ამოსვლას“ ადარებდა, იგი აღფრთოვანებული წერდა: „იმედი ვიქონიოთ, რომ ახალციხის ქალთა უფასო სკოლა ჰპოვებს მიმბაძველებს ჩვენი კუთხის სხვა საბაზო ქალაქებში და იქ

ნება ნიმუში ქალთა უფასო სკოლების დაარსებისა და ორგანიზაციისა, რომელთა საჭიროება ყველგან ასე ძლიერ იგრძნობა“ (გოგებაშვილი, 1952: 20-21).

აღნიშნული სკოლის ფუნქციონირებას არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან უდიდესი როლი შეასრულა მესხეთში ქალთა განათლების საქმეში. ამასთანავე აღექსნადრე ფრონელის (ყიფშიძის) სამართლიანი შენიშვნით იგი წარმოადგენდა „ერთ-ერთ ზღუდეს აქაური გამჭრალი ქართველებისა.“ (ფრონელი (ყიფშიძე), 1991: 54).

აკაკი წერეთელმა კი პატივისცემის ნიშნად ანა ღლობერიძეს უძღვნა ლექსი „ვარდის ხმაზედ“ – 1871 წელს.

1875 წელს ანა მუსხელიშვილმა დატოვა ახალციხე. იგი „დროების“ ერთ-ერთ კორესპოდენციაში წერდა: „სხვადასხვა მიზეზებისა გამო, იძულებული ვიყავი 20 ამ თვეს დამეტოვებინა ახალციხე, სასწავლებელი და ყველა საქმეები. რაც იმას შეეხებოდა, ჩავაბარე ახალციხის კეთილმოქმედებითს საზოგადოებას...მე ჩავაბარე საზოგადოებას სასწავლებელი 70 შეგირდით“ (ღლობერიძე, 1875: № 111).

იგი დროებით გადავიდა რუსეთში. ხუთი წლის შემდეგ დაბრუნდა ქუთაისში, სადაც „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ მიერ დაწყებითი სკოლის დასაარსებლად შექმნილ სახედამხედველო კომიტეტს ჩაუდგა სათავეში. დიდი მუშაობა გასწია სკოლის (შემდეგ სათავადაზნაურო ქართული გიმნაზიის) შესაქმნელად. 1885 წელს ანა ღლობერიძე კვლავ დაუბრუნდა ახალციხეს და თავის საყვარელ სკოლას.

ანა მუსხელიშვილ-ღლობერიძის სახელს უკავშირდება ახალციხეში თეატრის დაფუძნებაც. რამდენადაც მის მიერ დაარსებული საქველმოქმედო საზოგადოების უმთავრესი მიზანი იყო ქალთა უფასო სკოლის შენახვა, იგი ცდილობდა სხვადასხვა საშუალებებით მოეპოვევებინა სახსრები. ერთ-ერთ ღონისძიებას წარმოადგენდა სცენის მოყვარულთა მიერ წარმოდგენების გამართვა. ამ საკითხთან დაკავშირებით ილია მაისურაძე აღნიშნავდა: „ახალციხური წარმოდგენები, რაკი მათი შემოსავალი ქალთა სკოლისათვის იყო დანიშნული, ამ სკოლის დაარსების პირველ წლებშივე უნდა იღებდეს სათავეს 1870-1872 წლებში“ (მაისურაძე, 1971: № 433).

მესხეთში თეატრს მრავალმხრივი დატვირთვა ჰქონდა. ქალაქ ახალციხეში მოქმედი ორივე დასის მიერ განხორცი-

ელებული საღამო-წარმოდგენები გარდა იმისა, რომ ემსახურებოდა მოსახლეობის კულტურული დონის ამაღლებას, ეროვნული ტრადიციების დაცვას, ითვალისწინებდა საქველმოქმედო მიზნებსაც. კერძოდ, ქველმოქმედებას უწევდნენ რაბათში არსებულ დედათა და კათოლიკეთა სასწავლებლებს, ადგილობრივ სამკითხველოს. ამაზე მეტყველებს XIX საუკუნის დასასრულს ქართულ პერიოდიკაში დაცული მდიდარი მასალა. სწორედ ამ მასალით ირკვევა, რომ ანა ღოღობერიძე იყო თეატრალური დასის არამარტო დამფუძნებელი, არამედ მისი ერთ-ერთი აქტიური წევრიც.

ანა ღოღობერიძე 1890 წლის 30 მაისს, მძიმე სენით დაავადებული, თბილისის ერთ-ერთ საავადმყოფოში გარდაიცვალა, რაც დიდ დანაკლისად მიიღო ქართველმა საზოგადოებამ. მის მარდაცვალებას იუწყებოდა ყველა ქართული ჟურნალ-გაზეთი. მისმა მეუღლემ სამძიმრის მრავალი დეკემა მიიღო. ქალაქ ახალციხეში წმინდა მარინეს ეკლესიაში დიმიტრი ხახუტაშვილის მიერ გადახდილი იქნა პანაშვიდი. გაზეთ „ივერიაში“ გამოქვეყნდა ვრცელი ნეკროლოგი, სადაც დეტალურად იყო განხილული ანა მუსხელიშვილის მოღვაწეობა: „დიდი უმრავლესობა ამ სკოლის მოსწავლე ქალთა ეკუთვნის ახალციხის უღარიბეს წრესა. ეს ღარიბი მოსწავლე ქალები თავისივე ხელსაქმით ირჩენდნენ თავსა და ხშირად ეხმარებოდნენ თავის ღარიბ ოჯახსაც. გულის დამატყვევებელ სანახავს წარმოადგენდა მაშინ ღარიბ ქალთა სკოლა ახალციხისა, დაფუძნებული ჭეშმარიტ სიყვარულზე და გონიერ შრომაზე . . . ასეთი სამაგალითო სკოლის დაარსება შეეძლო მხოლოდ ისეთ იშვიათ ადამიანს, როგორც იყო განსვენებული ანეგა, რომლისთვისაც არ არსებობდა არაფერი კერძო, საკუთარი ინტერესი. იმის ცხოვრება მთლად ეკუთვნოდა მის სკოლას, რომლითაც განახორციელა თავისი საზოგადო მოღვაწეობა“. როგორც გაზეთი „ივერია“ იუწყებოდა განსვენებულის კუბოს მრავალი გვირგვინი ამკობდა. მათ შორის ახალციხის საზოგადოებისა, რომელიც ლითონის ძვირფასი ლენტით იყო მორთული წარწერით: „ახალციხის საქველმოქმედო საზოგადოებისა და დედათა უფასო სკოლისაგან ჩვენს მფარველს და დამფუძნებელს ანა მუსხელიშვილისას. იგი დაკრძალეს დიდუბის პანთეონში (ღოღობერიძე-მუსხელიშვილი, 1890: №112).

1911 წელს ახალციხის საზოგადოებამ აღნიშნა რაბათის დედათა სკოლის 40 წლისთავი და განსაკუთრებული მადლიერებით იქნა მოხსენიებული ანა ბესარიონის ასული ღოღობერიძე-მუსხელიშვილი – მესხეთში ახალგაზრდების, განსაკუთრებით ქალთა სწავლა-აღზრდის დიდი მოამაგე.

ანა ღოღობერიძე-მუსხელიშვილის მოღვაწეობა ფასდაუდებელი იყო, მის მიერ დაფუძნებული სკოლა 50 წლის განმავლობაში იყო განათლების კერა, სადაც მესხი გოგონები მშობლიურ ენაზე ღებულობდნენ განათლებას, სწავლობდნენ საჭირო ხელსაქმეს და ქვეყნის სიყვარულს. ეროვნულ ტრადიციებზე აღზრდილნი კი ცდილობდნენ თავიანთი შვილებიც ეროვნული თვითშეგნებით აღეზარდათ.

ანა ღოღობერიძის ახალციხის ქალთა უფასო სკოლის ერთ-ერთი ღირსება ისიც იყო, რომ იქ ერთმანეთის გვერდით სწავლობდნენ სხვადასხვა ეროვნების გოგონები: ქართველები: კათოლიკენი და მკამადიანები, ბერძენები, რუსები, ებრაელები. ეს ხდებოდა მაშინ, როდესაც მეფის რუსეთი ყველანაირად ცდილობდა როგორც მთელ საქართველოში, ისე ამ კუთხეშიც ერთმანეთისათვის დაეპირისპირებინა აქ მცხოვრები სხვადასხვა ეროვნების ხალხი – გამოეწვია ეთნოკომპლიქტები, ქართველი ხალხი ჩამოეშორებინა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლისაგან. სწორედ ამიტომ წერდა ანასტასია თუმანიშვილი-წერეთელისა: „ზოგჯერ არიან ისეთი პირნი, მართალია იშვიათნი, რომელნიც თუმცა ვიწრო წრეში მოქმედებენ, მაგრამ მათი გავლენა ისეთნაირად აღიბეჭდება ყველა ადამიანზედ, რომ რაც უნდა დრო გავიდეს, დაუვიწყარი რჩება და უფრო ბევრი სარგებლობა მოაქვს, ვიდრე დიდ ნიჭს, რომელსაც ხშირად კაცი ბოროტებით ხმარობს“.

ანა მუსხელიშვილ-ღოღობერიძის მიერ დაფუძნებულ ქალთა სკოლა არამარტო განათლების კერას წარმოადგენდა, არამედ იმთავითვე იქცა ქართული კულტურის ერთ-ერთ მძლავრ კერად. აღნიშნული სასწავლებელი მიზნად ისახავდა მესხი გოგონების განათლებასა და იმავდროულად ხელს უწყობდა ქსოვისა და ქარგვის ხალხური ტრადიციების დაცვასა და შენარჩუნებას. ამ სკოლის არაერთმა აღზრდილმა ისახელა თავი ხელოვნების უნიკალური ნიმუშების შექმნით. მათ მონაწილეობა მიიღეს როგორც საქართველოში გამართულ, ისე მსოფლიო საერთაშორისო გამოფენებში და დაიმსახურეს უმაღლესი ჯილდო. რაბათის ქალთა სასწავლებლის

აღზრდილთა შორის წარმატებულნი იყვნენ: როზა (როზალია) მეფისაშვილი, ნატალია გიორგაძე, ალათია გოზალიშვილი და სხვანი. ისინი თავიანთი საქმიანობით ერთგვარ პროპაგანდას უწევდნენ ქართულ კულტურას. ამიტომაც არის, რომ მიხეილ კეკელიძე სამართლიანად აღნიშნავს: ანა დოღობერიძემ თავისი საქმიანობით ბევრ ახალგაზრდა ქალს გაუხსნა გზა საზოგადოებრივ საქმიანობაში მონაწილეობის მისაღებად (კეკელიძე, 2015: 43).

დასკვნა. ამრიგად, ანა დოღობერიძე-მუსხელიშვილმა თავისი საგანმანათლებლო მოღვაწეობით უდიდესი სამსახური გაუწია სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობას. განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა სწავლას მოწყურებული მესხი გოგონების განათლებაში, აღზარდა და ცხოვრების გზაზე დააყენა. მათი სახით ქვეყანას აღუზარდა ღირსეული მოქალაქეები. ბევრი მათგანი იყო სახელოვანი პედაგოგი და ცნობილი ხელოვანი. ზოგმა კი, თავისი ნამოღვაწარით, მესხეთი და საქართველო გააცნო მსოფლიოს სხვა ხალხებს. ახალციხეში თეატრალური დასის დაფუძნებითა და სამსახიობო მოღვაწეობით დიდი წვლილი შეიტანა მოსახლეობის კულტურული დონის ამაღლებაში, მათი ეროვნული ცნობიერების შენარჩუნებაში. ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით ნათლად ჩანს, რომ მისი დამსახურება მესხი ხალხის წინაშე განუზომელია, თავისი შეგნებული ცხოვრების რამდენიმე წელი ამ კუთხის მოსახლეობის სამსახურში დაჰყო, ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა ახალციხეში. მისი სახელი დღესაც ღირსეულ მამულიშვილობასთან ასოცირდება. მესხეთი ვალშია მისი ნათელი სულის წინაშე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

გაგუა, 1974 – სახალხო განათლება მე-XIX საუკუნის რეფორმის შემდგომ საქართველოში, თბ., 1974.

გვარამაძე, 1891 – ვინმე მესხის მოკლე ცხოვრება, ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. № 209, 1891.

გვარამაძე, 1911 – მოკლე ისტორიული მიმოხილვა რაბათის დედათა სასწავლებლის არსებობისა და ანა დოღობერიძე-მუსხელიშვილის ბიოგრაფია, ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №4011.

გოგებაშვილი, 1952 – თხზ. ტ. I, 1952.

კეკელიძე, 2015 – დოღობერიძე მუსხელიშვილი, კრ. განმანათლებლობა საქართველოში: იდეები და მოღვაწენი, თბ., 2015.

მაისურაძე, 1971 – „მესხეთის თეატრალური წარსულიდან“, ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. № 433, 1971.

ფრონელი (ყიფშიძე), 1991 – დიდებული მესხეთი, თბ., 1991.

ღოღობერიძე, 1872 – კორესპოდენცია, გაზ. „დროება“, №36, 1872.

ღოღობერიძე, 1875 – კორესპოდენცია, გაზ. „დროება“, № 111, 1875.

ღოღობერიძე-მუსხელიშვილი, 1890 – გაზ. „ივერია“, №112, 1890.